

III.A MIEREN IN NEDERLAND:
DE DATABANK VAN EIS EN DE NEDERLANDSE SOORTEN NA DE ATLAS
André J. van Loon

European Invertebrate Survey-Nederland (EIS-Nederland), Postbus 9517, 2300 RA Leiden
e-mail andre.vanloon@ncbnaturalis.nl

Eind 2004 verscheen de ‘wespen- en mierenatlas’, met daarin de hoofdstukken over de biologie van mieren en de soortbesprekingen met verspreidingskaartjes (Van Loon 2004a, 2004b). Sindsdien is er al weer heel wat gebeurd. Voor wat getalletjes met betrekking tot het aantal mierengegevens (records) in de EIS-databank eind 2003 (ten behoeve van de atlas) en nu, zie tabel III.1. Ook het aantal soorten dat behandeld werd in de atlas en het aantal thans bekende soorten is hierin vermeld.

Afbeeldingen III.1 en III.2 tonen de verspreiding van de waarnemingen van de Nederlandse mieren op resp. 5x5km-hokniveau en kilometerhokniveau.

Behalve dat het aantal gegevens in de EIS-databank sinds de atlas een behoorlijke groei te zien geeft, zijn er acht soorten bijgekomen en zijn er twee weer van de Nederlandse lijst afgevoerd. Onder de nieuwkomers is zelfs een soort die als ‘nieuw voor de wetenschap’ uit Nederland werd beschreven en tot nu toe nog niet ergens anders werd gevonden (*Myrmica schenckioides*, Boer & Noordijk 2005).

Afb III.1. Verspreiding van de Nederlandse mierengegevens in de EIS-databank (d.d. maart 2011) op 5x5 km-hokniveau.

Afb III.2. Verspreiding van de Nederlandse mierengegevens in de EIS-databank (d.d. maart 2011) op 1x1 km-hokniveau.

Tabel III.1. Vergelijking tussen de atlasperiode (tot en met 2003) en nu (2011). Exoten en *Camponotus vagus* (uitgezet) zijn in dit overzicht niet betrokken.

	tot en met 2003 (atlas)	maart 2011
Aantal records	31.540	41.077
Aantal 5x5km-hokken	959	1014
Aantal 1x1km-hokken	3568	4035
Aantal soorten met soorttekst	61	67 (8 soorten erbij, 2 soorten van de lijst afgevoerd)

In tabel III.2 staat de huidige soortenlijst van de inheemse Nederlandse mieren, met de nieuwe soorten in vet met een verwijzing naar het artikel waarin deze werd gedocumenteerd. De twee van de Nederlandse lijst afgevoerde soorten zijn *Lasius myops* en *Myrmica microrubra*. De eerste is een 'tweelingsoort' van *L. flavus* en de aanvankelijk als *L. myops* gedetermineerde werksters kwamen uit monsters met uitsluitend kleine werksters, en daarvoor blijken de kenmerken die door Seifert werden ontwikkeld om beide te onderscheiden niet bruikbaar (Boer 2009). Op grond van o.a. genetisch onderzoek blijkt *M. microrubra* geen sociaal-parasiet van *M. rubra*, maar zijn het opvallend kleine koninginnen (microgynen) van *M. rubra* zelf (Steiner et al. 2006, Boer 2009).

Tabel III.2. Lijst van de Nederlandse mieren, exclusief exoten en *Camponotus vagus*.

In vet de soorten die aan de lijst zijn toegevoegd na het verschijnen van het mierenoverzicht in de 'wespen- en mierenatlas' (Van Loon 2004a, 2004b).

soortnaam	Nederlandse naam	Synoniem/opmerking	In atlas 2004	Referentie
<i>Anergates atratulus</i> (Schenck, 1852)	woekermier		J	
<i>Camponotus ligniperda</i> (Latreille, 1802)	gewone reuzenmier		J	
<i>Formica clara</i> Forel, 1886	duinbaardmier	= <i>F. lusatica</i> Seifert, 1997	J	
<i>Formica cunicularia</i> Latreille, 1798	bruine baardmier		J	
<i>Formica exsecta</i> Nylander, 1846	gewone satermier		J	
<i>Formica fusca</i> Linnaeus, 1758	grauwzwarte mier		J	
<i>Formica polyctena</i> Förster, 1850	kale bosmier		J	

<i>Formica pratensis</i> Retzius, 1783	zwartrugbosmier		J	
<i>Formica pressilabris</i> Nylander, 1846	deuklipsatermier		J	
<i>Formica rufa</i> Linnaeus, 1761	behaarde bosmier		J	
<i>Formica rufibarbis</i> Fabricius, 1793	rode baardmier		J	
<i>Formica sanguinea</i> Latreille, 1798	bloedrode roofmier		J	
<i>Formica picea</i> Nylander, 1846	veenmier	= <i>F. transkaukasica</i> Nasonov, 1889	J	
<i>Formica truncorum</i> Fabricius, 1804	stronkmier		J	
<i>Formicoxenus nitidulus</i> (Nylander, 1846)	glanzende gastmier		J	
<i>Hypoponera punctatissima</i> (Roger, 1859)	gewone compostmier		N	Boer et al. 2006
<i>Lasius alienus</i> (Förster, 1850)	mergelmier		J	
<i>Lasius bicornis</i> (Förster, 1850)	langschubmier		J	
<i>Lasius brunneus</i> (Latreille, 1798)	boommier		J	
<i>Lasius carnolicus</i> Mayr, 1861	kaaskopmier		N	Boer et al. 2007, Boer 2009
<i>Lasius citrinus</i> Emery, 1922	langhaarmier		J	
<i>Lasius distinguendus</i> (Emery, 1916)	korthaarmier, steppemier		N	Boer 2005, 2009
<i>Lasius emarginatus</i> (Olivier, 1791)	muurmier		N	Boer et al. 2007, Boer 2009
<i>Lasius flavus</i> (Fabricius, 1782)	gele weidemier		J	
<i>Lasius fuliginosus</i> (Latreille, 1798)	glanzende houtmier		J	
<i>Lasius jensi</i> Seifert, 1982	puntschubmier		N	Boer 2009
<i>Lasius meridionalis</i> (Bondroit, 1920)	veldmier		J	
<i>Lasius mixtus</i> (Nylander, 1846)	wintermier		J	
<i>Lasius niger</i> (Linnaeus, 1758)	wegmier		J	

<i>Lasius platythorax</i> Seifert, 1991	humusmier		J	
<i>Lasius psammophilus</i> Seifert, 1992	buntgrasmier		J	
<i>Lasius sabularum</i> (Bondroit, 1918)	breedschubmier		J	Boer 2005
<i>Lasius umbratus</i> (Nylander, 1846)	schaduwmier		J	
<i>Leptothorax acervorum</i> (Fabricius, 1793)	behaarde slankmier		J	
<i>Leptothorax gredleri</i> Mayr, 1855	gladde slankmier		J	
<i>Leptothorax muscorum</i> (Nylander, 1846)	mosslankmier		J	
<i>Myrmecina graminicola</i> (Latreille, 1802)	oprolmier		J	
<i>Myrmica gallienii</i> Bondroit, 1920	zeggensteekmier		J	
<i>Myrmica hirsuta</i> Elmes, 1978	ruige gaststeekmier		J	
<i>Myrmica lobicornis</i> Nylander, 1846	kalme steekmier		J	
<i>Myrmica lonae</i> Finzi, 1926	lepelsteekmier		J	
<i>Myrmica rubra</i> (Linnaeus, 1758)	gewone steekmier		J	
<i>Myrmica ruginodis</i> Nylander, 1846	bossteekmier		J	
<i>Myrmica rugulosa</i> Nylander, 1849	kleine steekmier		J	
<i>Myrmica sabuleti</i> Meinert, 1861	zandsteekmier		J	
<i>Myrmica scabrinodis</i> Nylander, 1846	moerassteekmier		J	
<i>Myrmica schencki</i> Emery, 1895	kokersteekmier		J	
<i>Myrmica schenckioides</i> Boer & Noordijk, 2005	kokergaststeekmier		N	Boer & Noordijk 2005
<i>Myrmica specioides</i> Bondroit, 1918	duinsteekmier		J	
<i>Myrmica sulcinodis</i> Nylander, 1846	heidesteekmier		J	
<i>Myrmica vandeli</i> Bondroit, 1919	veensteekmier		N	Boer 2009

<i>Polyergus rufescens</i> (Latreille, 1798)	amazonemier		J	
<i>Ponera coarctata</i> (Latreille, 1802)	gewone staafmier		J	
<i>Ponera testacea</i> Emery, 1895	bruine staafmier		N	Boer & Berg 2011
<i>Solenopsis fugax</i> (Latreille, 1798)	diefmier		J	
<i>Stenamma debile</i> (Förster, 1850)	gewone drentelmier		J	
<i>Stenamma westwoodi</i> Westwood, 1840	engelse drentelmier		J	
<i>Strongylognathus testaceus</i> (Schenck, 1852)	sabelmier		J	
<i>Tapinoma ambiguum</i> Emery, 1925	heidedraaigatje		J	
<i>Tapinoma erraticum</i> (Latreille, 1798)	mergeldraaigatje		J	
<i>Temnothorax affinis</i> Mayr, 1855	boomslankmier		J	
<i>Temnothorax albipennis</i> (Curtis, 1854)	stengelslankmier		J	
<i>Temnothorax nylanderii</i> (Förster, 1850)	bosslankmier		J	
<i>Temnothorax tuborum</i> (Fabricius, 1775)	steenslankmier		J	
<i>Temnothorax unifasciatus</i> (Latreille, 1798)	zwartbandslankmier		J	
<i>Tetramorium caespitum</i> (Linnaeus, 1758)	zwarte zaadmier		J	
<i>Tetramorium impurum</i> (Förster, 1850)	bruine zaadmier		J	
Wel in atlas maar inmiddels afgevalen				
<i>Lasius myops</i> Forel, 1894	kleinoogweidemier	Nederl. ex. blijken toch <i>Lasius flavus</i> te zijn	J	Boer 2009
<i>Myrmica microrubra</i> Seifert, 1993	kleine gaststeekmier	= <i>Myrmica rubra</i> (microgynen)	J	Steiner et al. 2006, Boer 2009

Literatuur

- Boer, P. 2005. De breedschubmier *Lasius (Chthonolasius) sabularum* en de steppemier *L. (C.) distinguendus* (Hymenoptera: Formicidae) in Nederland. Entomologische Berichten (Amsterdam) 65: 8-13.
- Boer, P. 2009. Nieuws over de Nederlandse mieren (2004-2008) (Hymenoptera: Formicidae). Nederlandse Faunistische Mededelingen 30: 39-46.
- Boer, P. & Berg, M.P. 2011. De bruine staafmier, *Ponera testacea* (Hymenoptera: Formicidae), nieuw voor Nederland. Entomologische Berichten (Amsterdam) 71: 43-45.
- Boer, P. & Noordijk, J. 2005. *Myrmica schenckioides* nov. sp., a new socially parasitic ant species (Hymenoptera, Formicidae). Entomologische Berichten (Amsterdam) 65: 120-123.
- Boer, P., Blommaart, J., Huijbregts, H., van Nunen, F. & Vorst, O. 2006. De compostmier *Hypoponera punctatissima* in het vrije veld. Entomologische Berichten (Amsterdam) 66: 56-57.
- Boer, P., van Wielink, P. & Spijkers, H. 2007. Mieren op licht in 2004, 2005 en 2006. In: P. van Wielink (redactie), Natuurstudie in de Kaaistoep, Verslagjaar 2006, 12e onderzoeksjaar, p. 51-53.
- Loon, A.J. van 2004a. Biologie van mieren. In: T.M.J. Peeters, C. van Achterberg, W.R.B. Heitmans, W. Klein, V. Lefeber, A.J. van Loon, A.A. Mabelis, H. Nieuwenhuijsen, M. Reemer, J. de Rond, J. Smit & H.H.W. Velthuis, De wespen en mieren van Nederland (Hymenoptera Aculeata). Nederlandse Fauna 6. Nationaal Natuurhistorisch Museum, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden: 97-106.
- Loon, A.J. van 2004b. Formicidae - mieren. In: T.M.J. Peeters, C. van Achterberg, W.R.B. Heitmans, W. Klein, V. Lefeber, A.J. van Loon, A.A. Mabelis, H. Nieuwenhuijsen, M. Reemer, J. de Rond, J. Smit & H.H.W. Velthuis, De wespen en mieren van Nederland (Hymenoptera Aculeata). Nederlandse Fauna 6. Nationaal Natuurhistorisch Museum, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden: 227-263.
- Steiner, F.M., Schlick-Steiner, B.C., Konrad, H., Moder, K., Christian, E., Seifert, B., Crozier, R.H., Staufer, C. & Buschinger, A. 2006. No sympatric speciation here: multiple data sources show that the ant *Myrmica microrubra* is not a separate species but an alternate reproductive morph of *Myrmica rubra*. Journal of Evolutionary Biology 19: 777-787.